

SOMOGY MEGYE KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI KONCEPCIÓJA

DR. TARJÁN LÁSZLÓNÉ

Az 1976-ban alkotott környezetvédelmi törvény megjelölte és védelem alá helyezte a környezet legfontosabb alkotóelemeit — a földet, a vizet, a levegőt, az élővilágot, a tájat és a települési környezetet.

Az Állami Tervbizottság a környezetvédelmi koncepció megvalósítása érdekében elrendelte, hogy a környezetvédelmi szakterületek irányításáért felelős miniszterek és országos hatáskörű szervek vezetőinek gondoskodniuk kell szakterületük irányelveinek, a fővárosi és megyei tanácsoknak pedig a főváros, illetve a megyék területére vonatkozó, hosszú távú koncepciók kidolgozásáról.

Somogy megye környezet- és természetvédelmi koncepciója 1981 végére készült el és került jóváhagyásra.

Megyei koncepciókból a MÉM-tárca és az erdészeti szakágazat feladatait ismertetem, a többi ágazatát a komplexitás céljából összefüggéseiben vázolom csak fel.

Somogy megye területe 6035 km² — az ország területének 6,5%-a. Környezeti adottságai az országos átlagnál valamivel kedvezőbbek; a kiegyensúlyozott éghajlat, a gazdag erdőállomány, az aprófalvas településszerkezet és az alacsony népsűrűség környezetvédelmi szempontból előnyösnek tekinthető.

Földvédelem

A megye mezőgazdaságilag hasznosított területe 377 ezer ha, a termőterület az elmúlt évek során — az országoshoz hasonlóan — csökkent, a művelésből kivont területek aránya 13%. A művelési ágak és a mezőgazdasági üzemek termelési szerkezete a megyei tervekkel összhangban változott.

Az eróziós szántók egy része erdősítésre vagy talajvédő gyepesítésre került. Magas arányt képviselnek a vizenyős területek is, ezért nagy szerepe van a meliorációnak. A talajjavítási és vízrendezési munkák során eddig mintegy 55 ezer ha-on végezték el a meliorációs beavatkozásokat.

A föld védelme érdekében gondoskodni kell a racionális földhasználati elvek következetesebb érvényesítéséről, a földterületek takarékosabb felhasználásáról. El kell érni, hogy a földhasználók területeiket maradéktalanul megműveljék — csökkenjen a parlagterületek nagysága. A más irányú felhasználás alól felszabadult területeket rekultivációval és meliorációval alkalmassá kell tenni a mezőgazdasági vagy erdészeti művelésre. A VI. ötéves tervben az erózióknak kitett területeken mintegy 2000 ha erdőtelepítést és mintegy 30 000 ha területen komplex meliorációt kell végezni. Kiemelt feladat a Balaton vízgyűjtőjében a meliorációs munkák elvégzése, ami jelentősen hozzájárul a tó vízminőségének javításához is.

Vízvédelem

Somogy vízfolyásai három vízgyűjtő rendszerhez tartoznak, a Balaton, a Dráva és a Kapos vízgyűjtőjéhez.

A Balaton és vízgyűjtője kiemelt vízminőség-védelmi terület. A Balaton vízminőségét a túlszaporodó nitrogén és foszfor hatására kialakult eutrofizáció veszélyezteti.

A Balaton-térség környezetvédelmi problémáinak megoldását szolgálja a korszerűsített „Balatoni vízgazdálkodási fejlesztési program”, valamint a „Balaton üdülőkörzet regionális rendezési terve”.

A programok előírásainak megfelelően a Balaton térségében keletkezett szennyvizet regionális tisztítótelepekre kell összegyűjteni és tisztítás után más vízgyűjtőre átvezetni. Ennek érdekében bővíteni kell a csatornahálózatot, a meglévő szennyvíztelepek kapacitását, növelni kell tisztítási határfokukat és újabb szennyvíztelepek létesítését is elő kell irányozni. A mezőgazdasági szennyezések csökkentésére biztosítani kell a vízgyűjtőn levő hígrágyás rendszerű állattartó telepek rekonstrukcióját. Folyamatosan be kell vezetni a vízgyűjtő területén a folyékony műtrágyák használatát.

A halastavak vízszennyező hatásának kiküszöbölésére meg kell szigorítani a halgazdálkodási termelési technológiát.

A Dráva vízminősége a Nagyatád térségéből érkező szennyvizek hatására kissé szennyezett.

A Kapos folyó a Kaposvár és környékéről érkező ipari szennyvizektől erősen szennyezett, mindennemű vízhasználatra alkalmatlan.

A vizek minőségromlásának megállapítása és javítása érdekében csökkenteni kell a kommunális, ipari és mezőgazdasági szennyezéseket. Meg kell szüntetni a vízellátás és szennyvíztisztítás közti aránytalanságot, ami a megyében jelenleg rendkívül kedvezőtlen (65% a közműves vízellátás és mindössze 22% a csatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya).

Levegőtisztaság-védelem

Somogy az ország kissé szennyezett légterű megyéi közé tartozik. Alapvető célunk a jelenlegi kedvező helyzet megőrzése. A légszennyező üzemek rekonstrukciójánál elő kell írni a por-, illetve gázleválasztó berendezések felszerelését. Az ipari és mezőgazdasági üzemeknél védőfásítások létesítésével is csökkenteni kell a levegőszennyezést.

Az élővilág és a táj védelme

Somogy megye erdőterülete 140 ezer ha, az összes terület 24%-a, a fásítások területével együtt 26%.

A természetes fajok közül a legnagyobb területet a tölgy foglalja el. A kocsánytalan tölgy a táj legfontosabb faja. Jelentős — különösen a somogyi homokvidéken — a kocsányos tölgy térfoglalása. A somogyi táj őshonos faja a bükk, már csak néhány százalékos arányban — főleg a Zselic-ségben — fordul elő, kísérő fajok közül a legértékesebb az ezüsthárs. Gyakoriak az égerlápok és fűzesek. A száraz és félszáraz termőhelyeken az erdeifenyő szerepel a legnagyobb területarányban. A kultúrfajok közül az akác a leggyakoribb faj. A megye erdőterületének elsődleges rendeltetése (alapfunkció) szerinti megoszlása: termelési 83%, környezetvédelmi 15%, szociális, üdülési 2%. Az erdőállományok alapfunkciók szerinti összetételét úgy kell alakítani, hogy a környezetvédelmi rendeltetésűeké hosszú távon 20%-ra, a szociális, üdülési célú erdők aránya pedig 5%-ra növekedjen. Az erdők elsődleges rendeltetésének érvényesítése mellett minden erdőterületen a tartamosságot biztosító gazdálkodást kell folytatni. Az erdők környezetvédelmi hatását az erdőgazdálkodással összhangban kell érvényesíteni.

A regionális és általános rendezési tervekkel összhangban tovább kell folytatni az üdülőkörzetek, a szabad idő eltöltése szempontjából értékes területek fejlesztését. A többcélú hasznosítás végett az erdőterület és a faállomány fokozott védelemre szorul. A természetszerű erdőállományok növelése, az erdőállományok tartamosságának biztosítása, az erdőszerkezet-átalakítás, egyértelműen környezetvédelmi célokat is szolgál. Az erdők környezetpolitikai céljainak érdekében is fokozott figyelemmel kell kísérni az erdőterületek más célú igénybevételét és csereterületek biztosítását. A védőfásításoknál — különösen a légszennyező üzemek körül — a légszennyezést tűrő fajokot és cserjéket kell telepíteni. A fás vegetáció víz- és hulladékszennyezését hatósági előírások révén meg kell előzni.

A vadon élő állatfajok védelme szorosan kapcsolódik a rezervátumokban folytatott vadgazdálkodáshoz.

A somogy—zalai szarvasállomány a világ egyik legértékesebb törzse. A helyes ivararány kialakítása és az állomány szabályozása elengedhetetlen a minőség megőrzéséhez. A somogyi őzállományt csak populációcserével lehet felújítani. A vaddisznónál degradációs folyamat tapasztalható. Folyamatosan kell a nyúlállomány vérfelfrissítését és a fácánállomány növelését is eszközölni. A vadállomány fenntartásán belül az egyes vadfajok helyes arányának kialakítása, a populációk minőségének fenntartása és javítása, valamint a génkészletek megtartása az alapvető célkitűzés.

A természetes növényi génforrások védelmét a nemesített szaporítóanyag egyre szélesebb körű alkalmazása teszi szükségessé. Az erdészeti génrezerváció célja az erdei fás növények génmegőrzése és a génerózió megfékezése. A Zselici Tájvédelmi Körzetben e célból került kijelölésre 100 ha ezüsthársas bükkös állomány, ahol az Erdészeti és Faipari Egyetem erdőtelepítési tanszéke végzi a botanikai és genetikai vizsgálatokat. Ezek a vizsgálatok alap kutatás jellegűek, de emellett erdőgazdasági gyakorlati eredményeket is hoznak.

Somogy megye területének 2,5⁰/₀-a, 15 ezer ha, került ez ideig természetvédelem alá. Ebből 8 országos és 51 megyei érték. Országos jelentőségű természetvédelmi értékeink: a Baláta-tó, a nagyberek Fehér-víz, a Kis-Balaton somogyi területe, a somogyvári Kupavár-hegy, a babócsai Basakert, a csokonavisontai fás legelő, a barcsi ősbörökás és a zselici tájvédelmi körzetek. Megyei természetvédelem alatt állnak értékes kastélyparkjaink, a Balaton-part különleges rendeltetésű véderdei, botanikai ritkaságok lelőhelyei, öreg fák, értékes fasorok, kipusztulóban levő növényfajok.

Célkitűzésünk, hogy hosszabb távon valamennyi kiemelkedő természeti, tájképi jelentőségű és a tudományos értékük miatt jelentős terület, tájrész védelem alá kerüljön.

Folyamatos védelem alá kell helyezni a zákányi, a rinyaszentkirályi, a balatonszentgyörgyi, valamint a szalacscai löszdombok, a fonyódi nagyberek, az irmapusztai halastavak és Szántódpuszta környékének országos jelentőségű értékeit. Bővíteni kell a Kis-Balaton, a nagyberek Fehér-víz és a somogyvári természetvédelmi területeket. Mintegy 150 ha területtel 16 park, kultúrtörténeti emlékek kertjének megyei védelem alá helyezése is indokolt.

Az 1013/1979. (VI. 20.) MT. sz. határozatnak megfelelően, a Balaton üdülőkörzetben a természetvédelmi területek arányát a jelenlegi 3⁰/₀-ról középtávon 8⁰/₀-ra, hosszú távon pedig 12⁰/₀-ra kell növelni.

Biztosítani kell a tájvédelmi körzetek, a természeti és kultúrtörténeti értékek szakszerű kezelésének a védelemmel összehangolt bemutatását, valamint a természetvédelmi és gazdasági érdekek összeegyeztetését.

A védetté nem nyilvánított táj zömmel azokból a mező- és erdőgazdálkodási művelés alatt álló területekből áll, amelyeknek elsődleges funkciója a termelés. A tájvédelem feladata ez esetben az, hogy a gazdálkodás oly módon történjen, hogy ez a táj karakterének megőrzését és a természeti elemek védelmét is szolgálja. Ezért biztosítani kívánjuk a védelem alá nem helyezett területeken is a somogyi táj jellegének megőrzését, gazdagítását, a tájhasználat és tájvédelem komplex, minden gazdasági ágazatra kiterjedő érvényesítését.

A települési környezet védelme

A települések környezetvédelmének egyik legfontosabb eszköze a területrendezési terv, amely a területek rendeltetésszerű felhasználása mellett javaslatot tesz a természeti és a művi környezet harmóniájának megteremtésére és foglalkozik a környezetszennyezés mérséklésével, megszüntetésével is.

Megyénk településeinek közel fele rendelkezik területrendezési tervvel, korszerűsítésük folyamatosan történik.

Megyénkben az utóbbi években jelentősen nőtt a zöldterületek állománya, az egy főre jutó, gondozott zöldterület 19 m². Valamennyi városunkra és néhány idegenforgalmi településre zöldövezet-fejlesztési program készült. A továbbiakban központi eszközökkel és a lakosság bevonásával növelni kell a közhasználatú zöldterületeket, parkokat. Az igények és lehetőségek függvényében újabb városkörnyéki és Balaton-parti parkerdőket, szabadidő-központokat kell kialakítani.

Az 1013/1979. (VI. 20.) MT. sz. határozatnak megfelelően, a MÉM Erdőrendezési Szolgálat gondozásában készül, Balaton-parti zöldövezet-fejlesztési tervet az ütemezésnek megfelelően meg kell valósítani.

GONDOLATOK „AZ ERDŐ” 1983. 4. SZÁMÁHOZ

A lap címbeni számában dr. Solymos Rezső az erdeifenyő-ültetési hálózattal foglalkozik. A számszerű adatokat nem vitatom, de az ültetési hálózatnál nem tűnik ki a pótlás szükségessége, illetve elvégzett mennyisége, (10 + 2 éves kor). Szerény véleményem szerint pedig minél kevesebb csemetével végezzük az I. kivitel, annál több pótlásra van szükség. A pótlás pedig mindig drágább, mint az I. kivitel. Az 1946—1953. évek között erdőrészesletenként vezetem az erdősítési adatokat (munkaóra, munkabér, ültetési anyag, fafaj és db, vagy magnál súlyban, fogatóra stb., stb.). Ezek az adatok meggyőztek, hogy az I. kivitelnél nem szabad spórolni a csemetével, mert a pótlásoknál kamatostól fizetünk rá. Későbbi években gazdaságossági számításokat végeztem, hogy mennyivel több csemetét célszerű először ültetni, hogy a pótlást lehetőleg elkerüljük.

A másik: dr. Solymos cikkéből nem tűnik ki, hogy erdőtelepítés (vagy telepítésszerű, pl. mezőgazdasági előhasználat utáni — amiből sajnos mindinkább kevesebb van) — vagy erdőfelújítás során létesültek kísérleti állományai. Erdőfelújításnál (még tarvágásnál is) általában megjelenik valamilyen természetes újulat és ez igen sokszor felhasználható a főfaj érdekében, megfelelő közben tartás mellett, sőt maga is állományalkotó fafaj lehet. Így az erdőfelújításnál általában kevesebb csemete kell, mint telepítésnél.